

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

ІННА БОЛЬШАКОВА
ІГОР ХВОРОСТЯНИЙ

Інтернет-
підтримка

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

4
КЛАС

ЧАСТИНА 2

ІННА БОЛЬШАКОВА,
ІГОР ХВОРОСТЯНИЙ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

ПІДРУЧНИК
для 4 класу

Рекомендовано
Міністерством освіти
і науки України

закладів загальної
середньої освіти
(у 2-х частинах)

Харків
Видавництво «Ранок»
2021

ЧАСТИНА 2

ЗМІСТ

Розділ 5. Слово. Частини мови

Прикметник як частина мови	6
Правопис прикметників із суфіксами -ськ-, -зьк-, -цьк-	8
Правопис прикметників із суфіксами -ськ-, -зьк-, -цьк-	10
Правопис прикметників із суфіксами -ськ-, -зьк-, -цьк-.	
Авторська казка	11
Змінювання прикметників за числами та родами	14
Відмінювання прикметників	16
Відмінювання прикметників середнього роду	20
Відмінювання прикметників жіночого роду	22
Визначаємо відмінок прикметників	24
Розрізняємо називний і знахідний відмінки прикметників	28
Розрізняємо давальний і місцевий відмінки	31
Відмінювання прикметників у множині.	38
Числівник	41
Правопис числівників 11–20	43
Правопис числівників 40–90, 100	48
Правопис числівників	50
Займенник. Особові займенники	51
Змінювання особових займенників 1 і 2 особи за відмінками. Повість. Інтерв'ю з автором	55
Змінювання особових займенників 3 особи за відмінками. Повість	57
Правопис прийменників із займенниками	62
Слово. Частини мови. Дієслово	64
Розвиток мовлення. Текст-пояснення процесу, явища	66
Дієслова, які позначають незавершену та завершену дії	66
Неозначена форма дієслова	68
Неозначена форма дієслова. Оповідання. Запитання до автора	69
Змінювання дієслів за часами. Оповідання. Запитання до автора	73
Змінювання дієслів за часами.	76
Змінювання дієслів теперішнього часу за особами й числами	77
Змінювання дієслів майбутнього часу за особами й числами	80
Сторінка письменника. Тарас Шевченко	83
Дієслова минулого часу	85
Дієслова на -ся, -сь	87
Правопис дієслів із не	88

Розвиток мовлення. Новина	90
Що я знаю / умію?	91
Поняття про прислівник	92
Прислівники-синоніми й антоніми	93
Правопис прислівників. Оповідання	94
Розвиток мовлення. Текст-розповідь	96
Що я знаю / умію?	96
Службові частини мови. Прийменник	98
Службові частини мови. Сполучник	100
Службові частини мови. Сполучник	101
Вигук	102
Розвиток мовлення. Текст-розповідь із елементами опису.	104
Сторінка письменниці. Запитання до авторки	104
Що я знаю / умію?	106

Розділ 6. Словосполучення і речення

Словосполучення і речення	107
Види речень за метою висловлювання	109
Розвиток мовлення. Лист	110
Головні та другорядні члени речення. Зв'язок між словами в реченні	111
Однорідні члени речення	113
Однорідні члени речення	114
Складне речення	116
Складне речення	117
Що я знаю / умію?	119

Розділ 7. Текст

Текст. Типи текстів	120
Текст-опис	121
Розвиток мовлення. Текст-опис	122
Науковий і художній описи	123
Розвиток мовлення. Текст-опис людини	124
Текст-розповідь	124
Текст-міркування	125
Розвиток мовлення. Проблема та її розв'язання	125
Есе	126
Що я знаю / умію?	127

Інтернет-підтримка

Дорогі друзі!

Вивчення мови може стати для вас дивовижною пригодою, сповненою цікавих відкриттів. У четвертому класі ця мандрівка особливо захоплива, адже ви не лише відкриватимете таємниці законів мови, а й досліджуватимете секрети усного й писемного мовлення, будете вчитися мислити критично й творчо, співпрацювати одне з одним, мріяти та підкорювати вершини разом!

Мова не лише допомагає вам висловлювати думки й почуття, цінувати й любити, — вона вчить розуміти себе й інших, дарує ключ до успіху.

Розпочнімо ж мандрівку!

Щиро — автори

Умовні позначення:

— читаю вдумливо

— пишу для себе

— досліджую мовлення

— працюю самостійно

— редагую

— мислю критично

Прикметник як частина мови

1 Прочитай спільнокореневі слова. Визнач і запиши прикметники.

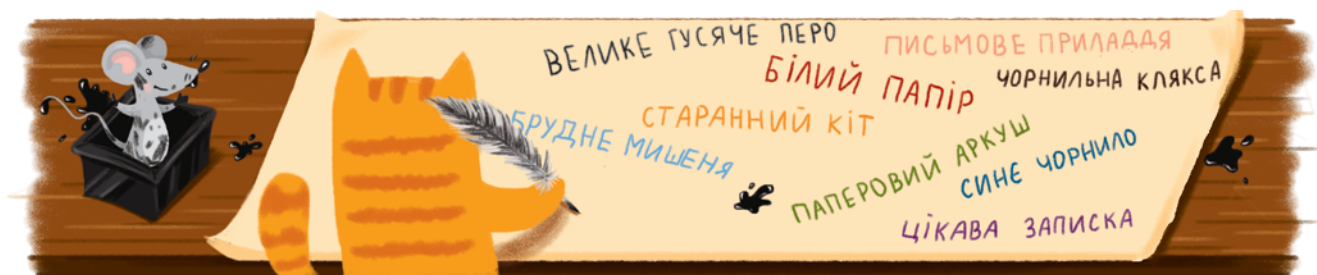

1. Смак, смакувати, смачний, смаколики, смачненький, смачно.

2. Чистота, чистити, чистий, чисто, чистенький.

- За якими ознаками ти визначаєш прикметник?

2 Порівняй зміст речень і малюнок. Чим вони відрізняються?

Кіт пише *металевим* пером на *чорному* папері.

Кіт пише пером на папері.

- Яким із речень можна підписати малюнок? Чому? Як змінити друге речення, щоб підпис до малюнка був більш точним?
- Яку роль у мові виконують прикметники?

3 Запиши прикметники з малюнка в таблицю.

Колір	Розмір	Належність	Матеріал	Риса характеру	Ставлення
Жовтий	Малий	Шкільний	Паперовий	Охайний	Дивний

Довідка. Сільський, міський, червоний, маленький, гігантський, скляний, добрий, відповідальний, приємний, зелений.

4 Добери іменники до прикметників. Запиши словосполучення.

Тонкий, гострий, широкий, вузький, новий, старий, красивий, паперовий, гумовий, дерев'яний, тканий, пухнастий, пластиковий, електронний, прямокутний, круглий, квадратний

- Визнач головне слово в словосполученні. Визнач число та рід іменників.
- Поєднай іменник і прикметник так, щоб утворилося незвичне за змістом словосполучення. Подумай, чи можна було б створити таку річ.

Зразок. Гострий рюкзак, гумовий зошит.

5 Факти й думки.

Як у давні часи люди виправляли помилки на письмі? Це залежало від того, чим і на чому робили записи.

На *табличках з глини* чи сторінках з воску писали *стилусом з дерева*. Наші предки стилус називали писалом. Це *паличка з металу, дерева або кістки* завдовжки до 20 сантиметрів. Один кінець палички був загострений, щоб писати. Інший кінець був широкий і гладкий, щоб витирати написане.

Пізніше люди навчилися виготовляти аркуші з пергаменту. На пергаменті писали *пером з гусака* і чорнилом. Помилку можна було зішкребти шматочком пемзи. **Пемза — це гірська порода жовтого, сірого, коричневого кольору, легка, пориста, схожа на застиглу піну.** Вона утворювалася після виверження вулкану.

Далі винайшли папір і почали писати *олівцем з графіту*. Щоб видалити графіт, використовували гумку. Спочатку її виготовляли зі смоли каучукового дерева, а потім із гуми.

Коли ти вчишся, ти робиш помилки. Усі роблять помилки. Важливо навчитися їх помічати та виправляти.

- Випиши виділені словосполучення, змінюючи їх за зразком.
Зразок. Помилки на письмі — письмові помилки.
- Спиши виділене речення. Визнач однорідні члени.
- Дискусія.

В українському прислів'ї сказано «Що написано пером, того не витягнеш волон». Вислови аргументи «так» і «ні».

Так	Ні
1.	1.
2.	2.
3.	3.

Правопис прикметників із суфіксами **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-**

У суфіксах **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-** завжди ПИШИ м'який знак **ь**.

НЕ ПИШИ м'який знак **ь** ПЕРЕД суфіксами **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-**, крім випадків, коли буква **л** позначає м'який звук [л'].

- 1 Утвори прикметники із суфіксами **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-** від географічних назв за зразком.

-ськ-	-зьк-	-цьк-
Одеса — одеський.	Запоріжжя — запорізький.	Луцьк — луцький.
Суми, Харків, Рівне	Рига, Париж, Франція	Вінниця, Чернівці, Прилуки

- Спиши речення, змінюючи виділені словосполучення за зразком.
На **набережній Одеси** продають морозиво. По **вулицях Вінниці** їздять тролейбуси. У **парках Харкова** живуть білки.
Зразок. На **одеській набережній** продають морозиво.

Назву міста пиши з великої букви. Прикметник, утворений від назви міста, — з маленької.

- 2 Утвори та запиши словосполучення іменників із прикметниками.

Варіант 1. Усмішка мами,
берег моря, квиток учня,
віз чумаків, збори батьків,
зал для глядачів.

Варіант 2. Мрії юнака,
шабля козака, кабінет
директора, корабель
піратів, почуття людини,
міфи слов'ян, собака сусідів.

Зразок. Материн**сь**ка усмішка,

Довідка. Читацький, материнський, морський, учнівський, чумацький, глядацький, юнацький, батьківський, лікарський, козацький, директорський, піратський, людський, слов'янський, сусідський.

Редакую. У карпатському лісі рости велетенський смереки. Гірський повітря чисте, і прозорий.

Пишу для себе

1. Моє місто / село славиться... 2. Щоб гратися в піратів...

- 3 Спиши.

Місто Кропивницький назване на честь драматурга Марка Кропивницького. Місто Хмельницький — на честь гетьмана Богдана Хмельницького. Називаючи місто Івано-Франківськ, люди вшановують пам'ять письменника Івана Франка. А селище Коцюбинське назване на честь письменника Михайла Коцюбинського.

- Підкресли прикметники із суфіксами **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-**. Познач суфікси.

Правопис прикметників із суфіксами **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-**

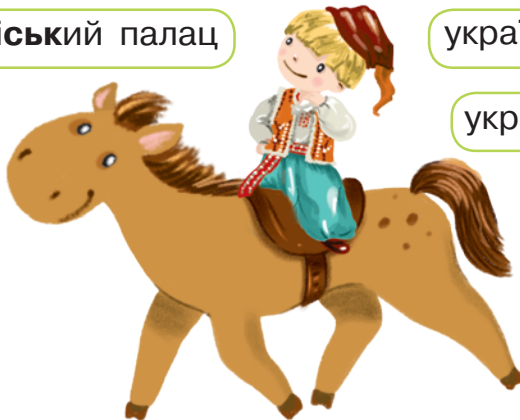
У суфіксах **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-** завжди ПИШИ м'який знак **ь**.

- 1 Розглянь малюнок. Що тут відбувається? Які словосполучення відповідають малюнку?

міський палац

українське слово

запорізьке військо

українські козаки

низький курінь

Запорізька Січ

козацькі литаври

сільське подвір'я

- Запиши словосполучення. Познач суфікси в прикметниках.

- 2 Факти і думки. Перевіряємо достовірність фактів.

- **Визнач і запиши незрозумілі та ключові слова до кожного абзацу.**

Литаври (тулумбас) — **козацькі барабани** в **Запорізькій Січі**. Музиканта, який грав на литаврах, називали довбиш.

Литаври були різного розміру: маленькі, середні, великі. У найбільші з них били одночасно вісім чоловік. Козаки брали литаври у військові походи, прив'язуючи до сідла перед вершником. Великі литаври возили на возі й грали на них лише в Запорізькій Січі.

Ударами в литаври передавали сигнали про небезпеку, накази по війську, повідомлення для зв'язку між **козацькими загонами**. Грали на литаврах і козацьку похідну музику. Ударами в литаври збирали козаків на раду.

З початком бою довбиш починав бити в литаври. Їхні звуки означали, що бій іде нормально. Коли литаври стихали, починалася тривога. Тому, коли довбиша убивали, той, хто стояв поруч, хапав палиці й далі з усіх сил гатив у тулумбас, щоб бій не припинявся й не було паніки.

- Поясни значення виділених словосполучень.
- Склади запитання до тексту за схемою.

3 Спиши.

Для вступу до козацького війська хлопець мав обов'язково знати українську мову. Також у Запорізькій Січі були драгомани — перекладачі. Вони писали листи польською, латинською, німецькою, французькою, угорською, турецькою, російською мовами.

- Підкресли прикметники із суфіксами **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-**. Познач суфікси.

Правопис прикметників із суфіксами **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-**. Авторська казка

Пиши м'який знак перед суфіксом **-ськ-**, коли буква **л** позначає м'який звук [л'].

1 Утвори та запиши словосполучення. Познач суфікси.

Мова, район,
вулиця, магазин,
аптека, комп'ютер,
стіл, молоток

Поль**ськ**ий, поділ**ськ**ий,
сіл**ськ**ий, тернопіл**ськ**ий,
учител**ськ**ий, виховател**ськ**ий,
ковал**ськ**ий

Яка?

Зразок. Польська мова (одн., ж. р.), ...

2 Авторська казка. Тема та головна думка. Характеристика персонажа. Послідовність подій. Складаємо план. Переказуємо. Театралізуємо.

- Чи були у твоєму житті випадки, коли хтось вихвалявся? Розкажи, що ти відчував / відчувала?

ЦИГАНСЬКА ГОЛКА

Жила собі на світі циганська голка. Вона уявляла себе такою тонкою і так пишалася, ніби була справжньою швацькою голкою.

— Будьте уважні, — сказала вона пальцям, які вийняли її з шухлядки. — Не впустіть мене. Я така тонка!

Пальці встромили голку прямо в куховарчин черевик — на ньому тріснула шкіра, і дірку треба було зашити.

— Це чорна робота, — сказала голка. — Я не пройду наскрізь. Я зломлюся.

І справді зломилася.

— Хіба я не казала! — говорила вона. — Я надто тонка!

«Тепер вона нікуди не годиться!» — подумали пальці, але все-таки мушили міцно тримати її, тому що куховарка заколола нею свою хустку.

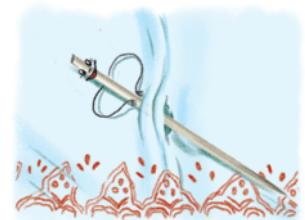
— От тепер я вже брошка! — сказала голка. — Я знала, що здобуду пошану. У кому щось є, з того щось вийде.

Вона сиділа і пихато оглядалася на всі боки, ніби їхала в кареті. Вона так пихато випросталася, що вилетіла з хустки прямо в раковину, куди куховарка саме виливала помий.

— Я вирушаю в мандрівку! — сказала циганська голка. — Аби тільки мені не загубитися!

Але вона, звичайно, загубилася.

— Я надто тонка, я не створена для цього світу, — сказала вона, лежачи у вуличній канаві.

І голка, як і раніше, трималася прямо і не втрачала гарного настрою. Багато всякої всячини пропливало повз неї: тріски, соломінки, шматки старих газет... «Подивіться, як пливуть! — казала циганська голка. — Вони й не знають, що лежить під ними. Он пливе соломінка. Як вона крутиться, як крутиться! Ой, не задавайся так, ти легко можеш наткнутися на каменюку! А шматок газети! Уже давно й забули, що там надруковано, а він як високо несеться! А я сиджу тобі тихо й смирно. Я знаю, хто я така!

Якось біля неї щось заблищало, і голка уявила, що то діамант. Але то був шматок скла від пляшки. Та він блищав, і тому голка запитала:

— Ви, напевне, діамант?

— Так, певною мірою.

Вони думали, що дуже цінні, і говорили між собою про те, як то багато на світі пихи та бундючності.

Скоро вода підхопила шматок скла і понесла його.

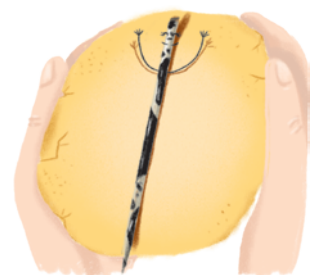
— От і він рушив! — зітхнула голка. — А я залишилася, я надто тонка. Але це моя гордість, моя честь. Я навіть ладна думати, що народилася від сонячного проміння, така я тонка. Якби не тріснуло моє око, я б, здається, заплакала з жалю. Проте — ні, плакати мені не до лиця!

Одного дня прибігли хлопчики й почали копатися в канаві, витягати старі гвіздки, мідяки й інші подібні речі.

— Ай! — закричав один: він наколовся на голку.

— Дивись, яка штука! — закричали хлопці і встромили голку в шкаралупку, яка пропливала канавою.

— Чорна на білому фоні, — сказала циганська голка. — Це добре! Тепер принаймні можна побачити мене. Тепер головне не захворіти на морську хворобу, треба мати сталевий шлунок і пам'ятати, що ти не така, як усі. Чим ти благородніший, тим більше можеш перенести.

— Крак! — сказала яєчна шкаралупка: її переїхав ломовик.

— Ой! Як давить! — закричала голка. — Я не витримаю! Я зломлюсь!

Але вона не зломилася, хоч її переїхав ломовик. Вона лежала собі спокійно на бруку — ну і нехай собі лежить.

За Гансом Крістіаном Андерсеном

- Запиши словосполучення, ужиті в прямому значенні.
Циганська голка, пихата голка, тонка голка, швацька голка, дивна голка, чорна голка, ткацький верстат.
- Визнач у словосполученні головне та залежне слова. Постав запитання від головного слова до залежного. Визнач число й рід головного слова — іменника.

Яка?
↓ | x

Зразок. Циганська голка (одн., ж. р).

- Розкажи про циганську голку як про персонажа казки за схемою.

- Вибери зі слів ті, які характеризують циганську голку. Поясни, чому ти так думаєш.

довга	довша	найдовша
тонка	тонша	найтонша
пихата	пихатіша	найпихатіша

Змінювання прикметників за числами та родами

Прикметник змінюється за числами, в однині — за родами.

Об'єкт	Однина			Множина
	Який? Чоловічий рід	Яка? Жіночий рід	Яке? Середній рід	Які?
Паперовий будинок	Паперова вежа	Паперове місто	Паперові жителі	

- 1 До яких частин мови належать слова в таблиці? Порівняй іменники та прикметники. Чим вони схожі? Чим відрізняються?

Дім, квітка, дерево, звірі

Скляний, металевий, паперовий

- Утвори й запиши всі можливі словосполучення іменників із прикметниками. Які слова тобі довелося змінити? Чому?
- Визнач число та рід іменників і прикметників. Чому число й рід іменників і прикметників у словосполученні однакові?

одн., ч. р. одн., ж. р.

Зразок. Скляний дім, скляна квітка, скляне дерево, скляні звірі.

У словосполученні іменника з прикметником головним словом є іменник. Прикметник завжди вживають у тому числі, роді, що й іменник, від якого він залежить.

Щоб визначити рід, число прикметника у словосполученні, потрібно визначити рід, число іменника, із яким пов'язаний прикметник.

Я визначаю число та рід прикметників.

Визначаю число і рід іменника.

Визначаю, від якого іменника залежить прикметник.

Прикметник ужито в такому самому числі й роді.

- 2 Запиши антоніми до прикметників.

Солодкий сон — ..., солодке яблуко — ... , солодкі ліки —

Легкий камінь — ..., легке завдання —

Холодне літо — ..., холодний чайник —

Довідка. Тривожний, кислий, гіркий, складний, важкий, спекотний, гарячий.

- Визнач число й рід прикметників. Чому один і той самий прикметник має різні закінчення?

- 3 Склади словосполучення: спочатку заміни спорідненим прикметником перший іменник у парі, потім — другий.

Прохолода, весна; мороз, зима; спека, літо; дощ, осінь; зоря, ніч.

Зразок. Дощ, ранок. Дощовий ранок, ранковий дощ.

- Визнач число та рід прикметників.

Редагую. Уранці настала спекотна зима. На вулиці теплий мороз. Тікає дощ.

Пишу для себе

1. Що я роблю, коли йде дощ? 2. Моя улюблена пора року...

Відмінювання прикметників

Прикметники змінюються за відмінками. Таку зміну називають відмінюванням.

- 1 Розглянь малюнок. Що відбувається?

- Запиши словосполучення за малюнками. Визнач закінчення й основу прикметників. Обведи букву, яка позначає кінцевий приголосний основи слова.

Зразок. Ру^[д]дий кіт, си^[н']ній кіт, ру^[д]да

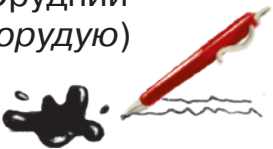

- На який приголосний звук — твердий чи м'який — закінчується основа прикметників?

Під час відмінювання прикметники мають різне закінчення, тому що їхня основа може закінчуватися на твердий чи м'який приголосні.

- 2 Провідміняй (зміни за відмінками) словосполучення **рудий кіт** і **синій кіт**. Звіряй свої записи з поданими в таблиці.

Відмінок	Питання		
Називний 	Який?	Рудий кіт	Синій кіт
Родовий (немає) 	Якого?	Рудого кота	Синього кота
Давальний (даю) 	Якому?	Рудому коту	Синьому коту
Знахідний (знаходжу) 	Який? (неістота) Якого? (істота)	Рудий ніс Рудого кота	Синій ніс Синього кота

Закінчення таблиці

<p>Орудний (орудую)</p> 	Яким?	Рудим котом	Синім котом
<p>Місцевий (сиджу)</p> 	На якому?	На рудому коті	На синьому коті
<p>Кличний</p> 	X	X	X

- Обведи закінчення в питаннях відмінків, а також закінчення прикметників **рудий** і **синій** у всіх відмінках. Порівняй їх.

3 Діти з'ясували, у яких відмінках закінчення прикметників з основою на твердий і м'який приголосний відрізняються? Хто найточніше відповів на запитання?

Називний та орудний

Називний, знахідний та орудний

У всіх відмінках

- Доповни речення.

Я пишу м'який знак **ь** у прикметниках, які

Букви **і** та м'який знак **ь** позначають м'якість останнього приголосного основи прикметників.

Наприклад, сі́нній — сі́нього.

4 Накресли таблицю відмінків. Зміни за відмінками словосполучення **цікавий день**, **літній день**.

- 5 Запиши прикметники в чоловічому роді однини називного відмінка. Зимового, синього, осінньому, сніжного, домашнім, радісним, вечірнього, ранньому, середнім, житнього, веселого, майбутнього, самотньому.

Називний відмінок	
	
Зимовий,	Синій,

Прикметники, ужиті в чоловічому роді однини називного відмінка, є **початковою формою прикметників**.

Початкова форма прикметника
ЯКИЙ?
Однина, чоловічий рід, називний відмінок

- 6 Запиши словосполучення у відповідному відмінку в таблицю. У яких прикметниках ти напишеш м'який знак? Чому?

Пізній вечір, веселий клоун, домашній сік, гумовий м'яч, ранній сніданок, нижній поверх, осінній день, вечірній звук, майбутній програміст.

Родовий (<i>немає якого?</i>)	Давальний (<i>даю якому?</i>)	Місцевий (<i>на якому місці?</i>)
пізнього вечора	пізньому вечору	на пізньому вечорі

Коли ти змінюєш закінчення прикметника, ти змінюєш його **форму**, а не **значення**.

Добрим другом і доброму другу, пухнастого кота і пухнастим котом — значення слів **добрий** і **пухнастий** не змінюється.

Але прикметники *дружний* і *дружній* мають різне закінчення та різне значення.

Дружний — відбувається спільно, злагоджено.
У нас дружний клас.

Дружній — доброзичливий, належний другові.
У тебе дружній тон голосу.

7 Склади словосполучення й запиши.

Дружний	Дружній
Колектив, праця, звучання, співи	Голос, зустріч, усмішка, коло, обійми

• Склади два речення з двома словосполученнями на вибір.

Дискусія. Чи складно бути дружнім / дружньою?

Так	Ні
1.	1.
2.	2.
3.	3.

Відмінювання прикметників середнього роду

1 Провідміняй (зміни за відмінками) словосполучення **руде білченя** і **синє білченя**. Звіряй свої записи із запропонованими в таблиці.

Відмінок	Питання		
Називний	Яке?	Руде білченя	Синє білченя
Родовий	Якого?	Рудого білченяти	Синього білченяти
Давальний	Якому?	Рудому білченяті	Синьому білченяті
Знахідний	Яке? (неістота) Якого? (істота)	Руде вушко Рудого білченяти	Синє вушко Синього білченяти
Орудний	Яким?	Рудим білченям	Синім білченям
Місцевий	На якому?	На рудому білченяті	На синьому білченяті
Кличний		X	X

• Порівняй закінчення питань відмінків, а також закінчення прикметників **рудий** і **синій**.

- 2 Діти порівняли відмінювання прикметників чоловічого та середнього роду. Хто правильно виконав завдання?

У прикметників чоловічого й середнього роду

Однакові закінчення в усіх відмінках

Різні закінчення в усіх відмінках

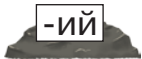

Тільки в називному відмінку закінчення різні

- 3 Провідмінай словосполучення **яскраве сонце**, **літнє сонце**. Обведи м'який знак.

Початкова форма прикметника
ЯКИЙ?
Однина, чоловічий рід, називний відмінок

- 4 Запиши прикметники в початковій формі.

Називний відмінок (який?)	
	
Рудий,	Синій,

Літнього, зимового, абрикосовому, ранньому, давнього, кишенькового, вечірньому, домашнього, березовим, нижнім.

- 5 Запиши словосполучення в таблицю. Познач закінчення прикметників. Обведи м'який знак.

Нижнє з'єднання, домашнє завдання, раннє зібрання, осіннє вбрання, вечірнє звучання, самотнє життя, сусіднє поле, останнє питання, справжнє вугілля.

Родовий (немає якого?)	Давальний (даю якому?)	Місцевий (сиджу на якому?)
Нижнього з'єднання	Нижньому з'єднанню	На нижньому з'єднанні

- 6 Спиши, дописуючи закінчення прикметників. Устав м'який знак перед закінченням, де потрібно.

Останн... зимового дня Марко й Марійка гуляли в сусідн... парку до пізн... вечора. Вони дихали свіж... повітрям, ліпили велик... сніжн... ведмедя. Потім із татом розглядали зірки на вечірн... небі. У справжн... сузір'ї Великої Ведмедиці мерехтіли зорі.

- 7 Запиши прикметники в початковій формі за абеткою.

Директорське, середнє, веселе, верхнє, смачне, нижнє, городнє, дружнє, дружне, вечірнє, домашнє.

Який?

Зразок. Вечірній,

Відмінювання прикметників жіночого роду

- 1 Провідміняй (зміни за відмінками) словосполучення **руда миша** і **синя миша**. Звіряй свої записи із запропонованими в таблиці.

Відмінок	Питання		
Називний	Яка?	Руда миша	Синя миша
Родовий	Якої?	Рудої миші	Синьої миші
Давальний	Якій?	Рудій миші	Синій миші
Знахідний	Яку? (неістота) Якої? (істота)	Руду мордочку Рудої миші	Синю мордочку Синьої миші
Орудний	Якою?	Рудою мишею	Синьою мишею
Місцевий	На якій?	На рудій миші	На синій миші
Кличний	X	X	X

- Порівняй закінчення питань кожного відмінка, а також закінчення прикметників **рудий** і **синій** у всіх відмінках.

- 2 Діти з'ясовували, у яких відмінках закінчення прикметників з основою на твердий і м'який приголосний відрізняються. Хто найточніше відповів на запитання?

Однакові закінчення в усіх відмінках

Різні закінчення в усіх відмінках

Тільки в називному та знахідному відмінках різні закінчення

- У яких прикметниках при зміні форми слова потрібно писати м'який знак?

- 3 Провідміній словосполучення **яскрава зоря**, **літня спека**. Обведи м'які знаки.

Початкова форма прикметника
ЯКИЙ?
Однина, чоловічий рід, називний відмінок

- 4 Запиши словосполучення в таблицю. Познач закінчення прикметників. Обведи м'який знак.

Давня мелодія, художня лінія, порожня площа, осіння пісня, домашня яєчня, хатня миша, рання тиша, пізня вечеря, вечірня зоря, остання історія, справжня подія, дружня зустріч.

Родовий (немає якої?)	Орудний (орудую якою?)
Давньої мелодії	Давньою мелодією

- Визнач, у якому відмінку вжито прикметники.

- 5 Запиши прикметники в початковій формі за абеткою.

Літній, середньої, апетитною, задньою, сусідній, ближньою, крайньою, апельсиновою, дружній, могутньою.

Який?

Зразок. Апельсиновий,

Визначаємо відмінок прикметників

- 1 Діти розмірковували, як можна визначити відмінок прикметників.

Я визначу відмінок прикметника за іменником. Прикметник уживають у тому самому відмінку, що й іменник.

- 2 Визнач відмінок прикметників за схемою.

Я визначаю відмінок прикметників.

Визначаю відмінок іменника.

Визначаю, від якого іменника залежить прикметник.

Прикметник ужито в такому самому відмінку.

Який?
 $\begin{array}{c} \times \quad | \quad \text{-----} \quad | \quad \downarrow \\ \text{Телефон (Н. в.) мобільний (Н. в.)} \end{array}$

Я визначу відмінок прикметника за питаннями відмінків.

Яким?
 $\begin{array}{c} \times \quad | \quad \text{-----} \quad | \quad \downarrow \\ \text{Телефоном мобільним (Ор. в.)} \end{array}$

Я визначу відмінок прикметника за прийменниками.

Який?
 $\begin{array}{c} \downarrow \quad \text{-----} \quad | \quad \times \\ \text{Про мобільний телефон (Зн. в.)} \end{array}$

- 3 Визнач відмінок прикметників різними способами.

Нового дому, давньому місту, давнім містом, новою вулицею, про новий дім, до давнього міста, під новим домом, при давньому місті.

Зразок. Новий дім, давнє місто (Н. в.), вулиця (яка?) нова (Н. в.).

У називному відмінку прикметники завжди вживаються без прийменників. У місцевому відмінку — завжди з прийменниками.

Прийменники					
Н. в.	Р. в.	Д. в.	Зн. в.	Ор. в.	М. в.
—	для, до	завдяки	про	під	при

- 4 Спиши, визнач відмінки прикметників.

М. в. М. в.
Про поле (яке?) широке, поле (яке?) широке, до гаю (якого?) ..., за парканом (яким?) ..., за кріслом (яким?) ..., під столом (яким?) ..., про дідуся (якого?) ..., про зайця (якого?)

- 5 Науково-фантастична повість. Анотація. Заголовок. Час і місце подій. Проблема. Характеристика персонажів. Переказую.

САПІЄНСИ

З латинської мови *Homo sapiens* — це людина розумна. Це ти, твої друзі, твої рідні, знайомі та незнайомці, — усі люди на планеті Земля.

Анотація. Події науково-фантастичної повісті «Сапієнси» сучасного українського письменника Володимира Аренєва відбуваються в Києві майбутнього. Двоє учнів київської школи Мишко Неборак і Сашко Ненарок опиняються в Школі зореплавства, на зорельоті «Стріляний горобець», який колись належав іншопланетянам, що прагнули захопити Землю. Навіть через багато років він приховує таємниці на своєму борту. Але чи є вони таємницями? Можливо, це частина тестування, яке проводять викладачі?

Повість здобула престижну премію «ВВС: Книжка року — 2019».

Розділ перший. Питання життя і смерті

Це небезпечна справа, Фродо,—
ступати за власний поріг.

Більбо Торбин

Ще ніколи Мишко Неборак так не квапився після школи додому. Довелося навіть вибачитися і скасувати похід на виставку **марсіянських хижих орхідей**, про який вони позавчора домовилися з Алісою Шелдон.

На щастя, Шелдон не образилася. Аліса була **справжньою подругою**: однією з тих небагатьох, кому Мишко розповідав майже все — і не боявся прохопитися **зайвим слівцем**.

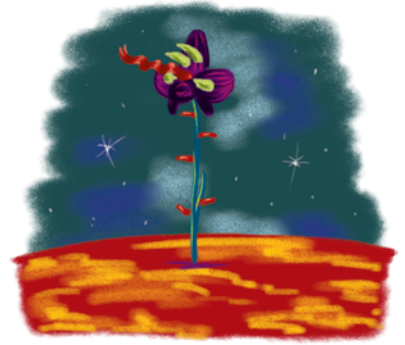
«Майже», бо лишалася-таки одна тема, яку він не міг обговорювати ані з Алісою, ані з кимось іншим: справжня робота його батьків. А сьогоднішнє скасування походу на виставку безпосередньо стосувалося саме цієї теми. Замість того, щоб милуватися **хижими орхідеями**, Мишко мусив якнайшвидше зупинити клятого повуча — створіння, спроектованого якраз для того, аби ніхто не міг стати між ним і його метою.

Неборак вдягнув наплічник і побіг на дах школи, а по дорозі вкотре спробував викликати батька по фродіку. Мишкова модель була не з надсучасних, але підтримувала всі основні функції: багатоканальний мобільний зв'язок, активізація до трьох віртуальних екранів водночас, доступ до Всесвітньої Грибниці, трансляція звуку та відео...

От тільки зараз Мишкові потрібно було одне: додзвонитися до батька. А той, звісно ж, не відповідав.

Зі стартового майданчика на даху він устиг побачити, як вистрибують з вікна учительської стрімкі чорно-помаранчеві силуети, схожі на суміш павука та оси. У кожного було вісім еластичних ніг і надміцний корпус із камерами.

Повучі приземлилися на подвір'ї, на мить завмерли, а потім порскнули хто куди. Кожен біг згідно

з координатами, які надав їм директор. Кожен ніс свою сувору звістку відповідним адресатам.

Узагалі-то Попередження-Від-Учителів виписували в школі нечасто. Але ж і на **великій перерві** народ зазвичай розважався чимось простішим, ніж глобальна руйнація **тропічної оранжереї**.

Мишко Неборак зітхнув, роззирнувся, чи хто, бува, не бачить, увімкнув двигун — і стрибнув з даху.

Реактивний наплічник після недавнього падіння чмихав і підозріло гуркотів, але часу чекати на **шкільний бус** у Мишка не було. Він мусив за будь-яку ціну випередити свого повуча.

Чесно кажучи, Мишко не знав, що потім робитиме. Повучі завжди потрапляли туди, куди їх послали, — і завершували справу до кінця.

Та хіба в нього лишався вибір? Якщо повуч знайде батька, той щонайменше залишиться без роботи — або й узагалі загине!

Володимир Арєнєв

- Спиши виділені словосполучення. Визнач відмінок прикметників.

- 6 Спиши, замінюючи слово в дужках спільнокореневим прикметником у потрібному відмінку. Визнач відмінки прикметників.

Для (рано) обіду, для (пізно) сніданку,
для (майбутнє) навчання, для (дім) завдання.

Р. в. Р. в.

Зразок. Для раннього обіду,

Для
(якого?)
Р. в.

- 7 Спиши, доповнюючи словосполучення прикметниками.

Для ... книги, для ... зошита, для ... мами, для... тата,
для ... бабусі, для ... дідуся, для ... Оленки, для ... Та-
раса, для ... хом'яка, для ... завдання.

- Склади два речення зі словосполученнями на вибір.

Розрізняємо називний і знахідний відмінки прикметників

1 Склади та запиши речення.

Шарф, одягнув, Ярик, теплий; шарф, у шафа, висіти, теплий.

- Визнач відмінок прикметників.
- Прочитай, як це зробили діти.

Спочатку я визначаю, яким членом речення є іменник, який пов'язаний із прикметником. Якщо підметом — це Н. в., якщо другорядним членом речення, то Зн. в.

Ярик одягнув теплий шарф. *Шарф* — другорядний член речення, відмінок — знахідний (Зн. в.).

Теплий шарф висів у шафі. *Шарф* — підмет, відмінок — називний (Н. в.).

А я кличу на допомогу мишу. Замінюю іменник словом *миша*. Якщо закінчення **-у** — це Зн. в., якщо **-а** — називний.

Ярик одягнув теплий шарф / мишу. → Зн. в.

Теплий шарф / миша висів у шафі. → Н. в.

Миш**а** — Н. в.
Миш**і** — Р. в.
Миш**у** — Зн. в.

Ти можеш дібрати інше слово жіночого роду для визначення відмінка.

2 Склади та запиши речення.

Ярослава годувала пухнастого хом'яка. Ярослава не знайшла під столом пухнастого хом'яка.

- Визнач відмінок прикметників.
- Прочитай, як це зробили діти.

Кличемо на допомогу мишу. Замінюю іменник словом **миша**. Якщо закінчення **-у**, — це Зн. в., якщо **-а** — називний.

Ярослава годувала пухнастого хом'яка / мишу → Зн. в.
Ярослава не знайшла під столом пухнастого хом'яка/
миші. → Р. в.

- 3 Розглянь таблицю на ф́орзаці підручника. Порівняй називний і знахідний відмінки прикметника.

4 Спиши. Визнач відмінок прикметників.

1. Ярик читав **товстий підручник**. **Товстий підручник** лежав на столі.
2. Сьогодні **нового учня** не було в школі. Діти кличуть **нового учня** грати у футбол.
3. Ярослава розфарбовує **цікавий малюнок**. **Цікавий малюнок** висить на стіні.
4. Олеся й Олег конструюють **реактивний літак**. У хмарах летить **реактивний літак**.

- Заміни виділені слова словами з довідки. Чому слова з довідки допомагають визначити відмінок іменників і прикметників?

Довідка. Книга, учениця, картина, вежа, миша.

Називний відмінок уживають без прийменників. Прийменники **про, через, крізь** уживають тільки зі знахідним відмінком. Прийменники **на, за, по** уживають зі знахідним відмінком й іншими відмінками.

про
через
крізь

- 5 Випиши словосполучення іменника з прикметником у знахідному відмінку.

Про скромного учня, через велике бажання, крізь великі випробовування, стояти на верхньому поверсі, переходити через широку дорогу, дивитися крізь пальці, перейти через справжній міст.

Зн. в. Зн. в.

Зразок. Про скромного учня,

- 6 Тема й головна думка. Проблема. Характеристика персонажа. Читаємо монолог.

- Чи хотілося б тобі, щоб усі вважали тебе дуже розумним / розумною і талановитим / талановитою? Чому?

ГЕНІЙ НА П'ЯТЬ СЕКУНД

- Кого ми називаємо геніями? Чому? Чи можна побути генієм п'ять секунд?

зачин

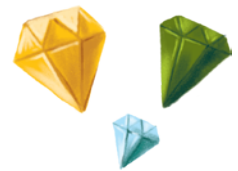
Альберт Ейнштейн — мій улюблений учений. Я хочу бути, як він. Бо він — геній. Ейнштейн зробив **величе-е-езні відкриття** у фізиці. Він довів багато теорій. Я теж хотів би хоч одну теорію довести. Але як?

головна частина

Якось я робив справжній вулкан на столі. Це було так класно! БОМ-БЕЗ-НО! Бех! Бах! Бух!

Потім я вирощував **жовтогарячі, блакитні, смарагдові кристали!**.. На це пішов увесь **коричневий цукор**, який треба татові до щоденного чаю. Так я йому зіпсував **ранкове чаювання**.

А ще я перефарбував **білі троянди** на сині... Це так захопливо! Вау! Проте сестра не схотіла їх нести в гості. Її подруга не любить **синій колір**.

А, ну й останнє! Я підсунув учительці **секретний лист!** Написав їй, що ми хочемо на **зимові канікули**. Але вона не змогла його прочитати!

О, згадав! Ще я робив **чарівні фарби!** Ними хотіли помалювати всі у класі! Мене навіть назвали генієм... Хе, як Ейнштейна!

Але я досі не довів жодної теорії... Як же її довести? Ага!!! Знаю! Мені треба побути Ейнштейном! Беру **яскравий плакат** із генієм і ховаюся за нього. Абракадабра! Сиджу чекаю... Одна секунда... Я — Ейнштейн. Дві секунди... Я — вчений. Три секунди... Я — швидкий. Чотири секунди... Я — невидимий. П'ять секунд...

Міркую: мама не повірить, що я Ейнштейн. Тато — тим більше. А от Ксеня... Ксеня, можливо, повірить. Хоча б на п'ять секунд! Заради цього і варто спробувати! Адже Ксеня якось повірила, що я — плед!

За Оксаною Луцевською

Чому?

- Чому хлопчик хоче стати Ейнштейном?
- Чому він думає, що ніхто не повірить йому?
- Чому кожній людині потрібно мати друга, який повірить у неї?
- Схарактеризуй персонажа, відповідаючи на запитання.

Який має вигляд?

Що та як говорить?

Як ти ставишся до персонажа?

Що робить?

Про що думає? Чому?

- Випиши виділені словосполучення іменників із прикметниками. Визнач відмінок прикметників.

Пишу для себе

1. Чому в кожній людині є талант? ∴ 2. Чого потрібно вчитися?

Розрізняємо давальний і місцевий відмінки

- 1 Розглянь таблицю. Порівняй давальний і місцевий відмінки. Чим вони схожі? Чим відрізняються?

Відмінок	Запитання	Закінчення	Ключове слово	Прийменники	Член речення
Давальний	якому? якій?	-ому	Даю якому?	Рідко вживають із прийменниками <i>завдяки, всупереч, наперекір, услід</i>	Другорядний
Місцевий	на якому? на якій?	-ій	Знаходжу-ся на місці (якому?)	Завжди вживаються із прийменниками <i>при</i> (тільки з місцевим), <i>у, в, на, в, по</i>	

2 Спиши. Визнач відмінок прикметників.

- Прочитай, як це зробили діти.

Спочатку я визначаю, чи є прийменники. Якщо прийменників немає, то це давальний відмінок. Якщо прийменники **завдяки, всупереч, наперекір, услід**, то це давальний відмінок. Якщо інші — місцевий.

А я визначаю, що значить словосполучення. Якщо того / ту, хто щось отримує, то це давальний відмінок. Якщо місце або час дії — місцевий.

1. Дарина надіслала повідомлення **давньому другові**. Тарас обговорював книгу **при давньому другові**.
2. Водомірка бігла **по синій поверхні** озера. **На синій поверхні** ми намалювали сонце. Ми могли роздивитися білий аркуш паперу завдяки **синій поверхні** столу.

3 Спиши, змінюючи слово в дужках. Визнач відмінок прикметників.

На (нижня) полиці, на (верхній) поверсі, завдяки (сьогоднішня) зустрічі, всупереч (учорашня) події, (надійний) товаришу, (пізня) осені, (весела) подрузі, у (сусідня) кишені, при (домашня) розмові, на (завтрашній) уроці, на (остання) зупинці, (городня) капусті, (казкова) феї.

-ому
-ій

М. в. М. в.

Зразок. На нижній полиці,

4 Спиши, замінюючи слово в дужках спільнокореневим прикметником у потрібному відмінку. Визнач число, рід, відмінок.

У (літо) взутті, у (дім) вбранні, у (середина) ряду, у (справжність) робота, над (жито) полем, на (сьогодні) уроці, у (давно) місто, всередині (порожньо) пеналу.

Зразок. У літньому взутті (одн., с. р., М. в.).

У місцевому відмінку однини прикметники чоловічого та середнього роду можуть мати дві форми: у **синьому** капелюсі й у **синім** капелюсі.

- 5 Запиши у двох формах, добираючи до прикметників іменники.

Місцевий відмінок чоловічого та середнього роду	
На синьому капелюсі	На синім капелюсі
У домашньому халаті,	У домашнім халаті,

Зручний, відповідний, слухний, сприятливий, попелястий, олов'яний, сріблястий, сталевий, байдужий, холодний, офіційний, сухий.

- 6 Тема і головна думка. Час і місце подій. Проблема. Характеристика персонажів. Читаю в особах. Переказую.

- Чи були у твоєму житті ситуації, коли тобі чогось хотілося, ти попросив / попросила, але не отримав / отримала?

ОДИНИЦЯ З ОБМАНОМ (Уривок, скорочено)

зачин

Одного разу тихому, непомітному і скромному Ярикові наснилося, що Ігор Дмитруха у своїй печері скарбів з багатством, яке називалося «кау-гуммі», або жувальна гумка, жувачка чи жуйка. Ігор Дмитруха приносив її у школу. Ті, кого він частував, щасливо поблискуючи очима, плямкали на уроках. А інші заздро позирали на щасливчиків або гордо вдавали, що це для них — тьху! — і заздрили потай, у глибині душі. Ярик заздрило потай. Як хотілося Ярикові поспробувати жувачки! Яка вона хоч на смак?! Коли він усе-таки наважився якось і попросив, Ігор здивовано глянув на нього й пхекнув:

— Що?! І тобі?! Обійдеться!..

Ярика наче ошпарило. Більше він не просив.

- Про що ти дізнався / дізналася? Чому жуйка була настільки цінною? Дізнайся про життя дітей у той час. Знайди слова, які описують почуття Ярика. Чи може зараз трапитися така ситуація? Чому? Як ти гадаєш, що буде далі?

головна
частина

Зав'язка Ярик дізнається, що його рідна тітка Любочка їде до Німеччини. Ярик домовляється з нею, що вона привезе жувальну гумку.

Розвиток дії Ярик уявляв собі, як це буде здорово, коли він прийде в клас, плямкаючи на всю губу жвачкою, і всі пороззявляють роти від подиву, від заздрості й бажання. І Ігор Дмитруха попросить: «Дай!» А Ярик подивиться на нього зневажливо й пхекне: «Обійдеться!» І Льоні Монькіну, і Валері Галушкинському, які з ним не ділилися, коли Ігор їм давав. Хай поковтають слину, як він ковтав! І вже зараз Ярик дивився на них переможно і зверхньо. Бігайте-бігайте!.. Смійтеся-смійтеся!.. Ви й не знаєте, нещасні, які муки на вас чекають!..

Нарешті тьотя Любочка приїхала з Німеччини.

— Ну?! — запитав Ярик.

— Що? — невинно закліпала очима тьотя Любочка.

— Як — що? Гумка! — Ярик завмер від недоброго передчуття.

— Ой! Ти знаєш... Ти не ображайся, пташечко, ти не сердься. Я купила, купила, слово честі... Але... забула... в електричці...

- Про що ти дізнався / дізналася? Чи змінилися почуття хлопчика? Знайди слова, які описують почуття. Як ти гадаєш, що буде далі?

Ярикові зробилося так гірко, наче йому всередину накидали полину. І від тої гіркоти сльози самі собою закапали з очей. Він так чекав! Так виглядав! У-у-у!..

— Дивись, що я тобі привезла... — зашепотіла тітонька Любочка.

У пакеті був конус, обклеєний лискучим кольоровим папером і порожній усередині — наче клоунський ковпак.

— Як же його жувати? Хіба я його вгризу? — здивовано звів брови Ярик.

— Гризти його не можна. Він картонний. Це — «цукертюте» — торба для цукерок. Такі «цукертюте» в Німеччині дарують дітям у перший день, як вони йдуть до школи. Тобі не подобається?

— Подобається, — зітхнув Ярик. — Тільки що я з ним робитиму?

— Як — що?.. Ах, я ж забула покласти цукерки. Я ж купила, — заметушилася тьотя Любочка.— Чотири кілограми... Різних...

І тьотя Любочка, нервово розриваючи кулькі, почала насипати цукерки в «цукертюте».

— Понесеш у школу. Друзів почастуєш. Це ж цікаво. Диви, як гарно.

Здоровенницьке «цукертюте», повне з верхом (мабуть, ціле відро цукерок влізло), справді мало непоганий вигляд — святковий й надзвичайний, наче казковий ріг достатку.

«А що? Може, й нічого, — подумав Ярик. — Усіх почастую, а Ігорю Дмитрусі — дзуськи! «Обійдеться!» Жуй свою жувачку!..»

Ярик поклав три цукерки «Білочка» на самісінький спід, а вже потім насипав у «цукертюте» решту цукерок. Вирішив — спершу почастує всіх, а собі залишить «Білочки».

...Добре, що Ярик жив недалеко від школи. Бо він би, мабуть, не доніс «цукертюте». І так кілька разів зупинявся

і віддихувався. «Цукертюте» було важезне, просто руку обривало. Перехожі дивилися на Ярика з веселою цікавістю, обертались і проводжали його усміхненими поглядами.

- Про що ти дізнався / дізналася? Чому Ярик вирішив почастувати однокласників і однокласниць? Що він відчуває? Знайди рядки тексту. Як ти гадаєш, що буде далі?

У школі першим він зустрів Валеру Галушкинського. Валера роззявив рота й кумедно витріщився:

— О! Фо це таке?!

А за хвилину Ярика вже обступили з усіх боків:

— О! Що це? Що це?

— Ой! Яке гарне! А цукерок скільки! Ой-йой-ой! Ой! Що це? Ой!

— Та не штовхайтесь! Дайте глянути!

— Посунься, дай і я подивлюсь! А кому це? Кому це ти приніс?

Червоніючи і збиваючись від хвилювання, Ярик хрипким голосом промовив:

— Це... вам... усім... Пригощайтесь!.. Будь ласка!..

— Ура-а! — закричали Спасокукоцький і Кукуєвицький.

— Ой, спасибі! Ой, молодець!

— Оце здорово!

— Спасибі... спасибі... спасибі...— завирувало, заверещало, загаласувало навколо Ярика.

— А що це? Звідки? Де ти взяв?

— З Німеччини... Тітка привезла... Називається «цукертюте»...— він затнувся, — ну коротше, спеціально для школярів... Беріть! Частуйтеся! Будь ласка!..

Зацікавлені галасом, у клас уже забігали учні з інших класів. І Ярик усіх частував, припрошуючи:

— Беріть!.. Будь ласка!.. Натє!.. Натє!.. Беріть!..

Кульмінація І раптом Ярик побачив Ігоря Дмитруху. Ігор стояв осторонь, насупивши брови, і напружено дивився у вікно. І, несподівано для самого себе, Ярик ступив до нього крок і сказав:

— А ти? Бери! Чого ти? Бери!

Ігор рвучко обернувся і розгублено кліпнув очима. Потім почервонів і криво усміхнувся:

— А... ну... давай... Спа... сибі!..

Розв'язка Ярик зазирнув у «цукертюте» і побачив, що воно порожнє. Зовсім. Не було навіть тих трьох «Білочок», які він поклав наспід для себе. І тоді Ярик згадав, що сам він так і не попробував жодної цукерки. Але йому й не хотілося. «А! Обійдеться!» — з веселою легкістю подумав він.

Навколо нього всі шелестіли обгортками цукерок, жували і сміялись. Ярик дивився на них, і серце його сповнювалося якогось невимовно солодкого щему. Він раптом відчув, як це здорово, як це гарно, як це радісно — давати радість іншим...

До та після. Подумай, що могло бути до подій, описаних у тексті? А що буде після описаних подій? Чому?

Переказую творчо

1. Уяви, що головною героїнею історії є дівчинка. Перекажи текст від її імені. Чи зміниться текст?	2. Уяви, що історію розповідає сам Ярик. Розкажи від його імені.

Відмінювання прикметників у множині

Ти можеш змінювати прикметники за числами.

В однині прикметники змінюються за родами та відмінками.

У множині — за відмінками.

- 1** Запиши прикметники, дописуючи іменники в множині. Як зміняться прикметники?

Рум'яний, ранній, м'ятний, чарівний, сьогоднішній, дерев'яний, солом'яний, осінній, олов'яний, м'ясний, молочний, літній.

Зразок. Рум'яні щоки, ранні пташки, м'ятні цукерки.

- Визнач закінчення.

- 2** Провідміняй словосполучення **веселі феї** та **сині капці**. Звіряй свої записи із закінченнями, запропонованими в таблиці.

Відмінок	Питання	Основа на твердий приголосний	Основа на м'який приголосний
Називний	<i>Які?</i>	Веселі феї	Сині капці
Родовий	<i>Яких?</i>	Веселих фей	Синіх капців
Давальний	<i>Яким?</i>	Веселим феям	Синім капцям
Знахідний	<i>Які? (неістота)</i> <i>Яких? (істота)</i>	Веселих фей	Сині капці
Орудний	<i>Якими?</i>	Веселими феями	Синіми капцями
Місцевий	<i>На яких?</i>	На веселих феях	На синіх капцях

- Познач закінчення прикметників. Порівняй закінчення питань відмінків і прикметників.
- У яких прикметниках закінчення відрізняються? У яких відмінках?

- 3 Добери до прикметників іменники. Запиши словосполучення в таблицю.

Давальний (даю яким?)	Орудний (орудую якими?)	Місцевий (на яких місцях?)
Вечірнім зіркам	Вечірніми зірками	На вечірніх зірках

Вечірні, піщані, ранні, дерев'яні, середні, пшеничні, житні, майбутні, минулі, музичні, останні, пізні, художні.

- 4 Спиши, розкриваючи дужки. Визнач відмінок прикметників.

1. Ми мандруємо (високі гори, широкі моря, глибокі океани, бурхливі ріки, хвойні ліси, пшеничні поля, великі міста, затишні села).
2. Ми малюємо на (дерев'яні дощечки, асфальтові дороги, вологі ґрунти, кам'яні стовпи, білі аркуші).
3. Ми бігаємо по (спортивні доріжки, футбольні поля, міські парки, сільські вулиці).

- 5 Спиши, замінюючи виділені словосполучення, ужиті в однині, на словосполучення, ужиті в множині.

Пушинка, Хвостуля, Вертун, Брейкер, Степко, Робокот. Ніхто, окрім них, так хвацько не вправляється зі своїми лапами, хвостами та вухами. Хвостуля крутить **довгим хвостом**, наче гімнастка стрічкою. Вертун як закрутиться — перетворюється на **пухнасту кулю**, з якої лише лапи стирчать. Брейкер вміє стояти на одній **передній лапі**, задерши усі решту вгору. Степко танцює степ, навіть ірландський. Робокот носить справжні, підмотані **ізоляційною стрічкою** окуляри і рухається, наче робот, немов **заведена іграшка**. Так ніхто не вміє, лише він.

За Галиною Вдовиченко

- Визнач відмінок прикметників у вписаних словосполученнях.

Що я знаю / умію?

- 1 Випиши словосполучення іменника з прикметником.

Я не знаю, як це сталося, але на важливих паперах мами з'явилася чорна пляма. Що тепер робити? Може, сказати, що вона впала з високої стелі? Або її надуло з квіткового горщика? Чи Нюхлик замастив маленькою лапкою? Ні, так не можна. Зізнаюся. Я буду чесною людиною. Більше не гратимуся на маминому письмовому столі, коли там лежать папери.

- Визнач число, рід і відмінок прикметників.
-

- 2 Утвори сполуки слів іменника з прикметником.

Іменники	Прикметники
Літній, осінній, весняний, зимовий	День, ранок, роса, веселка, поле, небо, пахощі, мрії

- Запиши словосполучення в родовому й орудному відмінках.
-

- 3 Доповни сполуки слів прикметниками.

Від ... дерева, до ... столу, з ... , за ... , для ..., біля ..., без ... , поперед ... , всередині ... , позаду ... , наприкінці

.....

- 4 Запиши прикметники в початковій формі за абеткою.

Осінній, домашній, вечірній, ранній, середній, житній, майбутній, самотній, останній, пізній.

Пишу для себе. Напиши розповідь, уживаючи лише словосполучення, які складаються з іменників і прикметників.

Сьогоднішній ранок. Тепле сонечко. М'яке ліжко.

Числівник

- 1 Розглянь малюнок. Що відбувається? Чому? Розкажи, у яких випадках тобі потрібно називати кількість предметів.

3

16

III

XVI

- Порахуй кількість оладок. Як називається частина мови, яка називає кількість предметів?
- Котрий оладок лежить зверху: перший, другий, третій...? Як називається частина мови, яка називає порядок предметів при лічбі?

Числівник — самостійна частина мови. Числівники називають кількість предметів і відповідають на питання *скільки?* або порядок при лічбі й відповідають на питання *котрій?*

- 2 Запиши числівники в таблицю.

Кількість предметів <i>скільки?</i>	Порядок при лічбі <i>котрий? котра? котре? котрі?</i>
Один, два, сім,	Перший, другий, сьомий

Вісім, чотири, четвертий, восьма, дев'ять, дев'яте, шістнадцять, шістнадцяті, сорок, сороковий, дев'яносто, дев'яностий, сімнадцять, сімнадцята.

- 3 Запиши, що потрібно для оладок, словами. Обведи числівники.

- Покажи рухами послідовність приготування оладок.
- Уяви, що ти готуєш оладки з різними начинками. Запиши їхні назви за зразком.

1 — з яблуками, 2 — із вишнями, 3 — зі сливами,
4 — із родзинками, 5 — із кабачком, 6 — із гарбузом,
7 — із морквою.

Зразок. Перший оладок — яблучний, другий

- Обведи числівники. Підкресли прикметники. Порівняй числівники та прикметники.

- 4 Запиши числівники, доповнюючи іменниками. Використовуй зразок.

Скільки?	Скількох?	Скількома?
Два, три, чотири, п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять, десять	Двох, трьох, чотирьох, п'яти, шести, семи, восьми, дев'яти, десяти	Двома, трьома, чотирма, п'ятьма, шістьма, сімома, вісьмома, дев'ятьма, десятима

Зразок. Два яблука — двох яблук — двома яблуками.
П'ять каченят — п'яти каченят — п'ятьма каченятами.

- 5 Спиши. Обведи числівники.

У світі є свята, пов'язані зі звичними для нас предметами. Шістнадцятого липня — День кукурудзяних оладок.

А шістнадцятого листопада — День ґудзиків. Вісімнадцятого лютого святкують День батарейки. А п'ятнадцятого травня — День солом'яного бриля. Є навіть День застеляння ліжка, який святкують одинадцятого вересня.

Про які незвичні свята знаєш ти?

- Знайди інформацію про інші незвичайні свята. Який би день ти запровадив / запровадила? Як би його святкували?

Редагую. Прочитай оголошення. Знайди та виправ помилки.

ОГОЛОШЕННЯ

Сьогодні, шістнадцятого дня липня, з дев'ятнадцятої секунди по вісімнадцяту хвилину на подвір'ї будемо їсти оладки. Запрошуємо всіх!

Тренерка з приготування оладок

Правопис числівників 11–20

- 1 Прочитай.

НІКНЕЙМИ

Якщо ти граєш у комп'ютерні ігри, спілкуєшся в чатах, месенджерах, ти використовуєш нік, або нікнейм. Це особисте, переважно вигадане ім'я. Як придумати нікнейм? Є багато різних варіантів. Запиши своє ім'я навпаки: Аліна — Аніла, Тарас — Сарат. Поєднай ім'я та хобі: Настя_мандрівка чи Андрій_футбол. Використай числа, наприклад, скільки тобі років чи улюблене число: Інна12 чи Ігор27.

- Придумай нікнейм із числами. Запиши за зразком.

Зразок. Ліля16 — Ліля_шістнадцять.

- 2 Прочитай. Запиши словосполучення числівника з іменником.

Числівники	Іменник
Одинадцять — одинадцятий, дванадцять — дванадцятий, тринадцять — тринадцятий, чотирнадцять — чотирнадцятий, п'ятнадцять — п'ятнадцятий.	Акаунт, сайт, блог, нік, чат, бот

Зразок. Одинадцять акаунтів — одинадцятий акаунт.

- Склади речення з однією парою числівників на вибір.

- 3 Запиши словосполучення числівника з іменником. Познач головне та залежне слова.

16 сторінок, 16 сторінка, 17 бегемотиків, 17 бегемотик, 18 папуг, 18 папуга, 19 комп'ютерів, 19 комп'ютер.

Шістнадцять
Сімнадцять
Вісімнадцять
Дев'ятнадцять
Двадцять

Зразок. $\overset{\text{Чого?}}{\times \text{ Шістнадцять сторінок, шістнадцята сторінка, ...}}$ $\overset{\text{Яка?}}{\text{...}}$

- 4 Розкажи, чого буває сім.

- Які числа найчастіше трапляються в казках? Чому?

- 5 Тема і головна думка. Час і місце подій. Проблема. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Переказую.

- Чи віриш ти в прикмети? А в магічні числа? Чому?

ЧОРНА КІШКА, АБО МАГІЧНЕ ЧИСЛО «СІМ»

Відтоді, як у дворі з'явилася Пума — так звали чорну кішку з третьої квартири, — Василькові Моргайлу перестало щастить. Та воно й не дивно; адже ще колись бабуся застерігала: перебіжить дорогу чорна кішка — чекай невдачі!

- Чому Василькові перестало щастити? Що відчував хлопчик? Напиши, яку проблему порушено в оповіданні.

І точно. Збирається оце Василько до школи, вигляне у вікно — не видно Пуми. Ага! Моргайло за портфеля — і бігом! Та тільки-но з під'їзду вискочить, аж тут і Пума... Ніби навмисно підстерігає хлопця. Чорну шерсть наїжачить, хвоста за дере і перебіжить дорогу. Все! Невдача. А яка невдача може бути в учня? Звісно яка — погана оцінка!

— Знову ти, Моргайле, не вивчив відмінки іменників, — докірливо каже Олена Михайлівна.

— Та вчи-ив...— тягне Василько. — Тільки мені чорна кішка дорогу перебігла... От і не пощастило.

У класі — сміх, а Васильку, звісно, не до сміху.

- Чому Василько отримував погані оцінки? Що відчував хлопчик? Напиши, яку проблему порушено в оповіданні.

Якось він, повертаючись додому, взяв та подзвонив у третю квартиру. Двері йому відчинила незнайома жінка — висока, сувора на вигляд, в отакезних окулярах.

— Чого тобі, хлопчику?

Василько посопів і каже:

— Тьотю, не пускайте свою чорну кішку, коли я до школи йду, бо вона мені дорогу перебігає.

Сувора жінка уважно подивилася на Моргайла і головою похитала:

— Не щастить, мабуть? Двійки хапаєш?

— Ага, за правила.

Жінка подумала якусь мить, а тоді із сумнівом запитала:

— А ти хоч правила вчиш?

— Та вчу, вчу, — квапливо запевнив Василько. — Але ваша кішка як перебіжить мені дорогу, так я і забуваю правила. І родовий відмінок з називним плутаю.

— Твоїй біді можна зарадити.

Жінка запросила Василька до кімнати, всадовила на стілець, а тоді запитала:

— А скільки разів ти правила повторюєш?

— Ну... ну... раз...

— Я так і знала! — сплеснула жінка руками. — Слухай мене, хлопчику, уважно. Чорна кішка і справді може наврочити, якщо правила повторювати лише один раз. Бо число «один» зовсім просте. А ось коли ти знатимеш магічне число, то хай хоч і всі чорні коти нашого міста перебіжать тобі дорогу — відмінну оцінку одержиш.

— А яке маг... магічне число? Скажіть, будь ласка.

— Тс-с-с...— Жінка приклала палець до вуст і, озирнувшись, зашепотіла: — Скажу, але тільки для тебе, ти ж — нікому анічирк! Добре? Бо це — велика таємниця. Слухай мене уважно. Як тільки чорна кішка перебіжить дорогу, треба відразу ж тричі підстрибнути на правій нозі, потім — тричі на лівій. Запам'ятав?

— Ага,— прошепотів Василько.— Тричі на правій і тричі — на лівій. А далі?

— А далі треба швидко проказати: «Щоб чорна кішка не зурочила і голови мені не заморочила, повторюю правила разів сім — назовсім! Тьху, тьху, тьху, щоб мені допомогло «сім» — магічне число!»

— І все? — зрадів Василько.

— Все, хлопчику. Тільки не забудь: сім разів треба повторювати правила, адже сім — магічне число, і чорні коти перед ним безсилі.

- З вивченням якої теми у Василька були проблеми? Знайди в тексті слова, що підтвердять твою думку. Чому Василько вирішив піти до незнайомої жінки? Про що він дізнався? Напиши, яку проблему порушено в оповіданні.

Василько так і зробив. Тільки Пума перебігла йому дорогу (а це сталося наступного ранку), Василько відразу ж підстрибнув тричі на правій нозі, потім — тричі на лівій, швидко проказав усі слова і сім разів повторив правило.

І що б ви думали: найвищу оцінку одержав!

— Молодець, Моргайле! — сказала Олена Михайлівна.— Сьогодні тобі, я бачу, не перебігала дорогу чорна кішка.

А Василько мовчить. Таємниця ж! «От воно що! Виходить, число «сім» і справді магічне! Сім разів повторив правило, і навіть чорнюща Пума не зурочила».

Валентин Чемерис

- Склади план. Перекажи оповідання за планом.
- Причина — наслідок.

Подумай, що є причиною того, що Василько боявся Пуму? А наслідком? Чому Василько став краще вчитися? Знайди в тексті факти, які пов'язані між собою, як причина і наслідок.

Пишу для себе

1. Я не вірю / вірю в прикмети. ⋮
2. Чи бувають магічні числа?

Правопис числівників 40–90, 100

- 1 Прочитай числівники в різному темпі й із різною силою голосу.

п'ятдесят	п'ятдесяти	п'ятдесятьма
шістдесят	шістдесяти	шістдесятьма
сімдесят	сімдесяти	сімдесятьма
вісімдесят	вісімдесяти	вісімдесятьма

- Прочитай числівники, доповнюючи іменниками на вибір.

Зразок. П'ятдесят книжок, шістдесятьма олівцями,

- 2 Спиши, розкриваючи дужки. Уточни подану інформацію, використовуючи різні джерела.

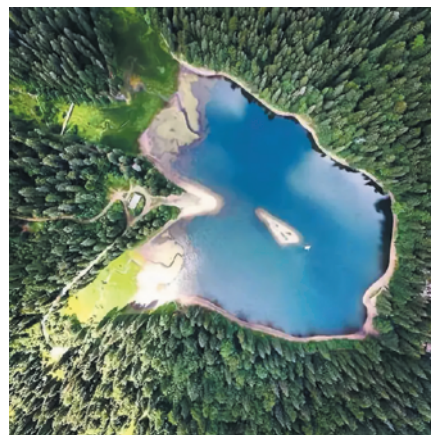
В Україні близько 20 тисяч (озеро) і 63 тисячі великих і малих (річка). В Україні створено понад 49 тисяч (ставок) і 1103 (водосховище).

- 3 Заповни таблицю.

Немає (кого? чого?)	Даю (кому? чому?)	Орудую (ким? чим?)
Ста озер, сорока річок, дев'яноста морів, 40 джерел, 90 фонтанів, 100 океанів.	Ста лінійкам, сорока ручкам, дев'яноста пеналам, 40 джерелам, 90 фонтанам, 100 океанам.	Ста лінійками, сорока річками, дев'яноста пеналами, 40 джерелами, 90 фонтанами, 100 океанами.

4 Факти і думки. Факти і фейки.

Синевір — найбільше й найкрасивіше озеро українських Карпат. Воно розташоване на висоті 989 метрів над рівнем моря, має середню площу 4–5 гектарів. Середня глибина озера до 10 м, максимальна — 24 м. У найтепліші дні вода прогрівається до температури 101–130°C.

Посередині озера є невеликий острівцець. Озеро схоже на велике око. У народі його так і називають — Морське Око.

Говёрла — найвища вершина українських Карпат і найвища точка України. Висота гори дві тисячі шістдесят один метр над рівнем моря. Найкоротша дорога на вершину — одинадцять кілометрів завдовжки. Є інший маршрут, легший, але довший — чотирнадцять кілометрів.

- Знайди фейки в тексті. Подумай, чому числівники в текстах можуть бути фейковими.

5 Спиши, записуючи числівники словами. Які числівники треба записати двома словами?

20 лютого — День Героїв Небесної сотні. 23 серпня — День Державного Прапора України. 24 серпня — День Незалежності України. 14 жовтня — День захисника України. 21 листопада — День гідності і свободи.

6 Спиши. Обведи числівники.

В Україні чотириста п'ятдесят дев'ять міст, вісімсот вісімдесят шість селищ міського типу, приблизно двадцять сім тисяч сіл.

Правопис числівників

- 1 Прочитай. Склади речення з поданими словосполученнями про справи, які ти зазвичай робиш у цей час.

		
О пів на сьому	Об одинадцятій годині	За чверть одинадцята
О пів на восьму	О дванадцятій годині	За чверть дванадцята
О пів на дев'яту	О тринадцятій годині	За чверть перша

- Склади розклад справ на сьогодні. Записуй час, використовуючи запропоновані сполучення слів.

- 2 Прочитай і порівняй тексти за схемою.

ПІСКОВИЙ ГОДИННИК

Ти розглядаєш пісковий годинник.

У годинника немає циферблата і стрілок, коліщаток і гвинтиків. І зроблений він не з дерева чи металу, а зі скла. Дві скляні колбочки з'єднали, і вони стали схожими на цифру вісім. Усередині — пісок. Хоч наповнювали годинник і порошком мармuru, олова і навіть спаленою яєчною шкаралупою. Пісок з верхньої колби сиплеться

в нижню за певний проміжок часу. Наприклад, 2 хвилини. Висипався пісок — 2 хвилини минуло.

У давнину люди часто використовували піскові годинники. Чи роблять вони це зараз?

- Спиши речення з числівниками.

КВІТКОВИЙ ГОДИННИК

Ще в давнину люди намагалися визначити час за рослинами, а пізніше відомий біолог Карл Лінней створив перший квітковий годинник.

Ти також можеш «посадити годинник». Дивуєшся? Кожна квітка розкриває свої пелюстки в різний час. О п'ятій годині ранку — шипшина. О шостій — кульбабка. О сьомій годині ранку — дзвоники й латаття, а о восьмій — чорнобривці. О дев'ятій — смілка, а о десятій — мати-й-мачуха.

Копай клумбу й сади рослини. Потім насолоджуйся пахощами квітів і часом.

- Намалюй квітковий годинник. Напиши, о котрій годині розкривається кожна квітка.
- Запиши час у такій послідовності, у якій розміщені годинники.

Займенник. Особові займенники

Займенник — частина мови, яка вказує на предмет, але не називає його. *Я, ти, він, вона, воно, ми, ви, вони* — особові займенники.

- 1 Добери підпис до кожного малюнка. Порівняй їх. Що в малюнках спільного?

Він надуває кульку. **Він** надуває вітрила. **Він** надуває колесо.

- До якої частини мови належить виділене слово? У чому особливість займенника як частини мови?

- 2 Прочитай. Про кого йдеться у вірші? Чому ти так думаєш?

Я, я, я — назву своє ім'я,
 Ти, ти, ти — дивишся з висоти,
 Він, вона, воно — лізуть у вікно,
 Ми, ми, ми — чекаємо зими,
 Ви, ви, ви — в гостях у сови,
 Вони, вони, вони — бачать сьомі сні.

Особа = людина

- Назви особові займенники. Чому їх назвали особовими?
- Запиши особові займенники, які вказують на 1) тих, хто говорить; 2) тих, до кого звертаються; 3) тих, про кого говорять.

- 3 Розкажи за таблицею про особові займенники. Перемалюй таблицю в зошит.

ОСОБОВІ ЗАЙМЕННИКИ				
Особа	Однина			Множина
1 особа	я			МИ
2 особа	ти			ВИ
3 особа	він	вона	воно	ВОНИ
	ч. р.	ж. р.	с. р.	

- 4 Спиши, дописуючи особові займенники. Визнач особу й число за таблицею.

... поїхали в зоопарк. ... уперше побачив слона. ... годувала козенят. ... сподобалися мавпочки. А ... були у зоопарку?

1 ос., мн.

Зразок. **Ми** поїхали в зоопарк.

- 5 Прочитай. Про кого йдеться у фрагментах тексту? Спиши один із них, використовуючи і займенники, й іменники.

ХТО ВІН, ВОНА І ВОНО?

1. Він живе в теплих річках. У нього довге тіло, вкрите міцною зеленою шкірою, і довжелезний хвіст. Ним він може бити по воді, відлякуючи ворогів. У нього довга паща з гострими зубами й великі очі, які видно над водою.

2. Вона зелена, прудка, довгохвоста. У неї маленькі лапки. Якщо її спіймати за хвіст, вона його обірве й утече.

3. Воно маленьке, жовтеньке й пухнасте. Живе з куркою та півником у курнику. У нього маленькі оченятка — як намистинки.

Редагую

У мене живе **хом'як**. У **хом'яка** руда пухнаста шубка. **Хом'як** любить гризти моркву яблуко кукурудзу. Я граюся з **хом'яком** щодня.

- 6 Спиши, замінюючи вказівки в дужках займенниками.

1. Мамо, (2 особа, однина) почитаєш мені книгу?
2. (2 особа, множина) виходите на наступній зупинці?
3. (1 особа, множина) прибираємо в кімнаті.
4. (1 особа, однина) поливаю квіти.
5. (3 особа, однина, ч. р.) вибиває килим.
6. (3 особа, однина, ж. р.) прасує білизну.
7. (3 особа, однина, с. р.) грається клубком.

7 Доповни речення та запиши їх.

1. Ви куди йдете, ви хіба не знаєте, що ... ?
2. Ти вивчив правило, ...
3. ..., дякую вам за
4. Чи багато ти зустрів ... у зоопарку?

- Коли в розмові ти використовуєш слово **ти**, а коли — **ви**?
-

8 Прочитай. Як ти гадаєш, кому можуть належати ці слова? Чому?

Я зробив! Я найкращий винахідник! Зі мною хочуть усі дружити! Про мене напишуть у журналі! Я популярний! Я мегакрутий!

Я зірка! Я найкрасивіша! Я найпопулярніша! Я суперкрута! У мене багато всього! І ще більше!

- Спиши, замінюючи займенник **я** іншим. Наприклад, займенником **ти**. Як змінився текст? Чому?
-

9 Діти писали 5 фактів про себе.

Я зрідка дочитую книжки. Я люблю малювати .

Я забуваю поставити телефон на заряджання.

Я люблю дарувати подарунки більше, ніж отримувати.

- Напиши й ти 5 фактів про себе. Почни із займенника **я**.
- Порівняй записи з тими, що наведені в завданні 8. Чим вони схожі? Чим відрізняються?
- Спробуй придумати про себе фейк. Пригадай: фейк завжди схожий на правду, тому його й плутають із фактом. Прочитай друзям факти та фейк. Попроси їх відгадати, де є фейк.

Змінювання особових займенників 1 і 2 особи за відмінками. Повість. Інтерв'ю з автором

Особові займенники змінюються за відмінками.

- 1 Розглянь таблицю. Порівняй відмінювання займенників. У яких відмінках форми займенників збігаються?

Відмінок	Питання	Особові займенники 1 і 2 особи			
		однина		множина	
Н. в.	хто?	я	ти	ми	ви
Р. в.	кого?	мене	тебе	нас	вас
Д. в.	кому?	мені	тобі	нам	вам
З. в.	кого?	мене	тебе	нас	вас
О. в.	ким?	мною	тобою	нами	вами
М. в.	на кому?	(на) мені	(на) тобі	(на) нас	(на) вас

- 2 Спishi. Підкресли займенники. Визнач особу, число, відмінок.

Я грав із друзями в хованки. Вони швидко розбіглися по кімнаті та сховалися хто-де: під стільцями, столом, пледом. Довелося мені з котом Драником нирнути в шафу. Кіт завжди за мною бігає. Друг. У темній шафі нам було весело та зовсім не страшно. Мене довго шукали. А потім... знайшли.

- 3 Запиши займенники з дієсловами за зразком.

Я

МИ

ТИ

ВИ

Подарувати (кому?) Сховатися (від кого?) Зробити (для кого?) ...

Зразок. Запитати (у кого?) у мене, у нас, у тебе, у вас.

Початкова форма особових займенників — форма називного відмінка. Ти можеш визначити особу та число займенників, якщо поставиш їх у початкову форму.

- 4 Запиши займенники парами. Визнач особу та число займенників.

Мене, тобою, нами, вас, мною, вам, тебе, нас, вами, тобі	Я, ти, ми, ви
---	------------------

Зразок. Мене — я (1 ос., одн.),

- 5 Повість. Уривок. Передбачення за інтерв'ю й анотацією. Тема і головна думка. Проблема. Заголовок.

Прочитай анотацію до повісті Аудгільд Сульберг «Хто проти суперкрутих?»

Анотація

Головна героїня повісті — 12-річна дівчинка з альбінізмом Анне Беа. «Суперкруті» однокласниці постійно її цькують, і дівчинка цілковито втратила б віру у свої сили, якби поряд із нею не було близького друга Нільса. Завдяки цьому Анне знаходить у собі сили протистояти булінгу, перемагає на конкурсі талантів, зібравши музичний гурт «Темна конячка» — із таких самих, як і вона, непомітних однокласників й однокласниць.

- Про що ти дізнався / дізналася з анотації? Яку проблему порушено в повісті? Чи є такі проблеми у твоєму класі?
- Прочитай інтерв'ю з письменницею Аудгільд Сульберг.

ІНТЕРВ'Ю З ПИСЬМЕННИЦЕЮ (Уривок)

- Чому головна героїня має альбінізм?

Мені хотілося, щоб героїня була інакшою. Може, з веснянками? (Але вони, коли чесно, норма.) Чи в чомусь неповносправна? Коли я собі її уявила, то побачила дуже білявою. І подумала: «О, та вона ж має альбінізм!»

Це дуже рідкісна хвороба, у всій Норвегії приблизно чотириста таких людей. А в маленькому селі, де я виросла, із 600 мешканців і мешканок 5 чи 6 мали альбінізм. Я регулярно перетиналася, наприклад, зі школярами з альбінізмом. Цю тему мені не треба було надто довго досліджувати.

- Чи існує така безумовна дитяча дружба в реальному житті, як між Анне і Нільсом?

— Ви маєте рацію, Нільс — це зразок абсолютного друга, стовідсотково лояльний, справді найкраща особистість у моїх книжках. Я таки люблю його. Часом я зворушена власними творіннями, і майже завжди це через Нільса, бо він настільки фантастичний. Навіть дещо ідеалістичний, бо більшість дітей відчуває заздрощі, вони бувають роздратовані своїми друзями. Він — образ чудового друга, я не дуже впевнена, чи він існує в реальному житті. Нільс — це друг-мрія. Я хотіла б, щоб у кожної дитини був такий товариш.

- Про що ти дізнався / дізналася з інтерв'ю?
- Порівняй інтерв'ю й анотацію. Що більше допомогло тобі зрозуміти ідею авторки? Чому?
- Спиши 3 речення із займенниками. Визнач особу та число займенників.

Пишу для себе. Склади список із 5 запитань до авторки перед читанням уривка повісті.

Змінювання особових займенників 3 особи за відмінками. Повість

- 1 Порівняй відмінювання займенників. У яких відмінках форми займенників збігаються?

Відмінок	Питання	Особові займенники 3 особи		
		однина		множина
Н. в.	<i>хто? що?</i>	він / воно	вона	вони
Р. в.	<i>кого? чого?</i>	його (у) нього	її (у) неї	їх (у) них
Д. в.	<i>кому? чому?</i>	йому	їй	їм
Зн. в.	<i>кого? що?</i>	його (про) нього	її (про) неї	їх (про) них
Ор. в.	<i>ким? чим?</i>	ним	нею	ними
М. в.	<i>на кому? на чому?</i>	(на) ньому	(на) ній	(на) них

2 Спиши, дописуючи займенники, якими можна замінити іменники.

Побачив ведмедя, милувався природою, зробив з глини, зустрів друга, гуляв із песиком, розповіла бабусі, довіряю вчительці, мрію про хом'яка, дружку з дідусем.

Зразок. Побачив ^х ^{Кого?} ведмедя ^{Зн. в.} (його) ^{Зн. в.}.

- Визнач головне слово в словосполученні. Постав питання від головного слова до залежного.
- Визнач відмінок іменників і займенників.

Якщо особові займенники 3 особи вживають із прийменниками, то вони змінюють форму. Наприклад, немає (кого?) його — немає (у кого?) у нього.

3 Запиши, розкриваючи дужки. Чому займенники ужито в різних формах?

Просити (вона) — просити **для** (вона), подарувати (він) — подарувати **за** (він), садити (воно) — садити **біля** (воно), брати (вони) — брати **до** (вони).

- 4 Спиши, розкриваючи дужки. Визнач особу та число займенників. У (ми) з братом є хобі — створювати моделі літаків. У (я) краще виходить робити крила. А у (він) складати корпус. З (ми) майструє літаки і мама, і тато, і дідусь, і бабуся. І наше цуценя Равлик.
-

- 5 Півість. Уривок. Передбачення за інтерв'ю й анотацією. Тема і головна думка. Проблема. Заголовок.
- Чи мав / мала ти неприємні відчуття від спілкування в класі? Чому? Що б ти сказав / сказала тим, хто ображає інших?

ХТО ПРОТИ СУПЕРКРУТИХ (Уривок, скорочено)

— Агов, ти що, образилася?! — крикнула Тея. — Якщо правда вуха ріже, то це твої проблеми, не наші!

Голос Теї розітнув тишу в класі. Я низько схилилася над партою. Очі за скельцями окулярів дуже пекли. Роня і Ширін зайшлися глузлигим реготом, я навіть очі не встигла зажмурити. Отакі вони завжди. Гигочуть і потішаються, що б не сказала Тея. Ненавиджу оте гиготіння. Воно — як зашморг на шиї.

— Не зважай на них,— сказав Нільс.

Ми завжди працюємо з ним в одній групі. Я скося глянула на нього. Усі ж знають: якщо Тея щось каже, то це — правда. Вона найкрутіша дівчина і може дати фору навіть старшокласникам. Хочеш із нею дружити, лукав, але в усьому з нею погоджуйся. І якщо не хочеш — теж. Як не слухатимешся, попсоє вона тобі крові. Про це я знаю геть усе.

— І ще одне! — гукнула Тея.— Я попри все братиму участь у Конкурсі талантів. Можете вже починати вітати!

Я подивилася на Нільса й зітхнула. Він теж зітхнув у відповідь. Як це типово! Просто щоб ви знали, про

що йдеться: Конкурс талантів однозначно є найбільшою подією осені в нашій школі.

Це змагання учнів від п'ятого до сьомого класів, відкрите для всіх, хто забажає долучитися. Можна грати на музичних інструментах, співати, танцювати, розповідати жарти чи розігрувати якісь сценки — будь-що на вибір. Журі складається з одного вчителя або вчительки, когось одного з батьків і двох учнів. Зазвичай журі дуже суворе. Торік представником від батьків була мама Бйорна Інґе, мого однокласника, — непробивна, мов кремій. Зарубувала по черзі всиків, у тому числі і Тею, яка опинилася аж на п'ятому місці зі своїм танцювальним номером. Поступилася навіть Турфіннові з паралельного класу, а той, одягнений у народний стрій, просто тирликав на губній гармонії!

Після нищівної поразки Тея вирішила бойкотувати всю ту дурню, як вона висловилася. Роня і Ширін — із нею заодно. Не можу сказати, що я дуже засмутилася. Чи Нільс, зрештою. До цьогорічного конкурсу залишалось всього два тижні, і ми вже потай почали невимовно тішитися. Цілий вечір без Теї, Роні та Ширін!

Мали б розуміти, що це занадто шикарно, щоб бути правдою.

— Угадай, з ким я братиму участь у конкурсі! — верещала Тея. — Агов, ти що, оглухла?!

Я обернулася до книжкових стелажів у самому кінці класу. Я завжди сиджу за першою партою, перед самим учительським столом, тому не можу бачити, що діється

позаду. Але я знала, що то Тея. Почути, де саме вона перебуває, ніколи не було проблемою. Її голос не лише протинає стіни, але й пронизує до кісток.

— Гаразд, — несміливо кахикнула я. — То з ким ти братимеш участь у конк...

— Я співатиму з «Фьокк Йостіном»!

Я ледь не впала зі стільця. Я чула, як вона вишкірила зуби в посмішці. Небо засліпило очі, коли я примружено глянула у вікно. Як це типово! Як типово! Гурт існує лише від літа, однак він став мегапопулярним в школі.

За Аудгільд Сульберг

- ♥ Від чийого імені написано повість? Чому?
- ✋ Уяви, що цю історію розповідаєш ти про Анне. Перекажи її своїми словами від 3 особи.
- ☁️ Який вигляд мала б історія, якби її розповідали інші діти? Наприклад, Нільс чи Тея. Чи відрізнялися б розповіді? Чому?

Дискусія. Чи варто вважати себе найкрутішим / найкрутішою у класі?

Редагую. Анне була розумною дівчинкою. Анне прагнула утвердитися як співачка. Анне не хотіла, щоб її цькували. З Анне дружив Нільс. Нільс підтримував Анне та допомагав Анне.

Пишу для себе

1. Чи хочу я бути супер-крутим / суперкрутою?
2. Чи можна дружити з усіма в класі?

Правопис прийменників із займенниками

- 1 Прочитай речення. Чи зрозумів / зрозуміла ти зміст речень? Чому? Як відредагувати речення, щоб його зміст був зрозумілим?

До нас завітали друзі. Вони розповідали про неї.

- Назви займенники. Розкажи про них.

Нас — це займенник, питання — (до) кого? — (до) нас, початкова форма — ми, 1 особа, множина, родовий відмінок.

Про неї — це займенник, питання — (про) кого? що? — (про) неї, початкова форма — вона, 3 особа, однина, ж. р., знахідний відмінок.

Прийменники із займенниками пиши ОКРЕМО.

До мене, для тебе, про нас, за вами, з нею, від нього, біля них...

- 2 Допиши займенники до дієслів, узгоджуючи їх між собою. Використовуй таблиці відмінювання займенників.

Я

ТИ

МИ

ВИ

ВІН

ВОНА

ВОНО

ВОНИ

Спитав (у кого?) у мене,
Говорив (з ким?) зі мною,

Розповів (про кого?) про мене,
Пишаються (ким?) мною,

- Визнач особу, число та відмінок займенників.

- 3 Спиши, розкриваючи дужки. Обведи прийменники.

Думають (про) нас, вирішують (за) мене, кипить (біля) неї, носити (для) нього, передати (для) вас, доїхати (до) тебе, відпливти (від) нас.

- Визнач особу, число та відмінок займенників.

Називний відмінок завжди вживають без прийменників.

Особовий займенник у називному відмінку в реченні є підметом.

Наприклад: **Я** читаю книгу. **Ми** малюємо картинку. **Вони** пишуть історію.

- 4 Спиши. Підкресли підмет і присудок у кожному реченні. Визнач особу та число займенників.

На уроках я мучилася. Світло з вікон сліпило очі. Я сиділа за першою партою, але не бачила навіть дошки. Удома ми маємо ролети на вікнах. У класі Нільс читає для мене записи на дошці. Учителі мене не сварять. Вони розуміють мою проблему.

За А. Аудгільд Сульберг

- Установи зв'язок між словами в другому реченні.

Редагую. Лисиця вивела лисенят на полювання. Вони побачили курку. Вони були голодні. Вона була смачною. Вони полювали на неї. Але вона втекла.

Що я знаю / умію?

- 1 Запиши особові займенники. Постав у початкову форму. Визнач особу, число, відмінок, рід.

— Ось ти де! — сказав Ян. — Ми вже почали хвилюватися. Тебе не було чверть години. Ти знайшла її?

— Кого? — кахикнула я. — То була не вона.

Ян зрозумів, що я йому брешу. А я зрозуміла, що він про це нікому не скаже.

За А. Аудгільд Сульберг

Зразок. Ти — (хто?), поч. форма — ти, 2 ос., одн., Н. в.

- 2 Спиши, розкриваючи дужки.

Бачити (я, ти, ми, ви). Читати зі / з (я, ти, ми, ви).

Віддавати (я, ти, ми, ви). Слухати про (він, вона, вони).

Дарувати (він, вона, вони).

Зразок. Бачити мене, тебе, нас, вас.

Дієслово — самостійна частина мови

- 1 Що означають слова на малюнку? Для пояснення використовуй довідку.

Довідка. Фізична дія, переміщення в просторі, мислення, мовлення, сприйняття органами чуття, стан, бажання, ставлення, зміни ознак.

- 2 Визнач, до якої частини мови належать пропоновані слова.

Біг, бігти, бігун, спів, співачка, співати, світити, світлий, світло, світильник.

- Прочитай думки учнів. З ким ти погодишся? Чому?

Слова **біг** і **спів** — дієслова, тому що позначають дію.

Слова **біг** і **спів** — іменники, тому що відповідають на питання *що?*

- Як розрізнити дієслово й іменник, який називає дію?

- 3 Доповни таблицю прикладами.

Радіти, бігти, запитати, розповідати, працювати, їхати, цвірінькати, сумувати, летіти, злитися, читати, малювати, дзижчати, посиніти, побіліти, будувати, малювати, міркувати.

Рух	Мовлення	Звучання
Іти, ...	Писати,	Нявчати,
Виявлення почуттів	Праця	Стан
Любити,	Шити,	Почервоніти,

- Запиши дієслова двох груп на вибір.